

Hrvatski znanstveni časopisi : iskustva, gledišta, mogućnosti / uredila Ivana Hebrang Grgić. - Zagreb : Školska knjiga, 2015. - 278 str. : graf. prikazi ; 27 cm. O autorima: str. 269-278. - Bibliografija: str. 253-268. ISBN 9789530617704

Iako se znanstveni časopisi često nazivaju žilom kucavicom znanstvene komunikacije te se nalaze u samom središtu interesa akademske zajednice, malo je radova na hrvatskom jeziku koji pružaju opširniji uvid u to složeno područje znanstvene djelatnosti. Čest je slučaj u kojem znanstvenici uglavnom djeluju unutar svoje mikrosredine i rijetko imaju vremena i prilike baviti se specifičnostima drugih znanstvenih područja pa se hrvatska literatura o časopisima kao najvažnijem mediju formalne znanstvene komunikacije uglavnom ograničuje na pisanje o specifičnostima časopisa unutar pojedinih znanstvenih područja ili polja istraživanja. Knjiga *Hrvatski znanstveni časopisi: iskustva, gledišta, mogućnosti* odgovara upravo na taj izazov, baveći se temeljnim pitanjima i problemima s kojima se susreću svi koji nastoje osigurati dostupnost i kvalitetu hrvatskih znanstvenih časopisa. Zbog toga su kao autori pojedinih poglavlja pozvani vrhunski hrvatski znanstvenici koji se bave, ili su se bavili, uređivanjem znanstvenih časopisa raznih znanstvenih područja: biomedicina i zdravstvo, tehničke znanosti, biotehničke znanosti, prirodne znanosti, društvene znanosti i humanističke znanosti. Osim urednika, na suradnju su pozvani i znanstvenici koji se teorijski bave područjem informacijskih i komunikacijskih znanosti, kao i oni koji su kao informacijski stručnjaci zaduženi za upravljanje informacijama u znanstvenim ustanovama.

Knjiga donosi radove 22 autora sa 11 fakulteta pet hrvatskih sveučilišta i dva znanstvena instituta organiziranih u ukupno 14 poglavlja podijeljenih u tri cjeline: *Organizacija uredničkog rada* (pet poglavlja); *Autori: prava, obveze, vještine* (tri poglavlja) i *Posebnosti znanstvenih područja* (šest poglavlja) te okuplja njihova iskustva i razmišljanja prikazujući trenutačnu situaciju i nastojeći potaknuti rasprave o budućem razvoju hrvatskih znanstvenih časopisa u sklopu nacionalne i svjetske znanstvene zajednice.

U uvodnom poglavlju pod nazivom *Komunikacija putem časopisa u znanstvenoj zajednici* urednica knjige Ivana Hebrang Grgić s Odsjeka za

informatijske i komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu objašnjava specifičnosti hrvatske kao periferne znanstvene zajednice gdje pisanje o znanstvenoj komunikaciji unutar male znanstvene zajednice ima posebnosti koje su određene veličinom zemlje, njezinom ekonomijom, jezikom i organizacijom izdavačke djelatnosti. Govoreći o jezičnoj posebnosti hrvatske znanstvene zajednice, ističe se kako svakako moramo uzeti u obzir i specifičnosti pojedinih znanstvenih područja, ali je potrebno pronaći ravnotežu – objavljivati znanstvene radove na engleskom jeziku kada se želi postići vidljivost i prepoznatljivost u svjetskoj znanstvenoj zajednici, a objavljivati na hrvatskom jeziku kada god je to moguće i poželjno, kako bi se razvijala hrvatska terminologija i kako bi znanstvene informacije bile vidljivije i dostupnije govornicima hrvatskog jezika. Govoreći o ekonomskim uvjetima, ističe se problem nedostatka financijskih sredstava koji često raspršuje pozornost znanstvenika i otežava usredotočenost na predmet istraživanja. Kao treća bitna specifičnost hrvatske znanstvene komunikacije navodi se nekomercijalnost izdavača znanstvenih časopisa. Uglavnom su to udruge znanstvenika, znanstveni instituti, sveučilišta, fakulteti, odjeli ili odsjeci kojima glavni interes nije zarada nego što kvalitetnija diseminacija znanstvenih informacija, promocija znanosti i zaštita intelektualnog vlasništva putem formalne znanstvene komunikacije. Ističe se pozitivan primjer portala za pristup hrvatskim znanstvenim časopisima Hrčak, gdje se danas velik broj časopisa koristi Hrčkom kao platformom za objavljivanje cjelovitih radova – broj časopisa na Hrčku narastao je do travnja 2015. godine na više od 380 časopisa s više od 130 000 članaka, od kojih je za više od 120 000 omogućen pristup cjelovitom tekstu.

Prva se cjelina bavi organizacijom uredničkog rada. Cjelinu otvara rad Ane Marušić i Matka Marušića. Oboje su profesori na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Splitu i bili su dugogodišnji urednici časopisa *Croatian Medical Journal*. U svom radu opisuju važnost vidljivosti znanstvenih časopisa iz malih znanstvenih zajednica u svjetskoj zajednici, osvrću se na probleme časopisa iz zemalja znanstvene periferije, opisuju dobru uredničku praksu i čestitost uredničkog posla. Pišući o ulozi države, društva i javnosti, autori donose preporuke za državnu strategiju potpore znanstvenim časopisima. Bojan Macan iz Knjižnice Instituta Ruđer Bošković u Zagrebu i Jelka Petrak iz Središnje medicinske knjižnice zagrebačkoga Medicinskog fakulteta pišu o bibliometrijskim pokazateljima za procjenu kvalitete znanstvenih časopisa. Opisuju relevantne citatne baze podataka ističući kriterije za uvrštavanje časopisa

u te baze te posebnu pozornost pridaju citatnoj analizi kao načinu procjene kvalitete znanstvenih časopisa. Objašnjavaju i problematiziraju niz pokazatelja, uključujući i altmetrijske. Jadranka Stojanovski iz Knjižnice Instituta Ruđer Bošković i s Odjela za informacijske znanosti Sveučilišta u Zadru piše o razvoju časopisa kao sredstva znanstvene komunikacije prikazujući (r)evoluciju časopisa. Objašnjava komercijalizaciju izdavaštva i krizu dostupnosti znanstvenih informacija, piše o otvorenom pristupu, otvorenim formatima, medijima i podacima, o semantičkim poboljšanjima i novim mogućnostima recenzije u elektroničkoj sredini. Vladimir Mrša s Prehrambeno-biotehnološkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu glavni je urednik časopisa *Food Technology and Biotechnology*, a Iva Grabarić Andonovski i Zrinka Pongrac Habdija članice su Uredništva. U svom su se poglavlju osvrnuli na financiranje hrvatskih znanstvenih časopisa prikazavši model financiranja i statističke podatke povezane sa sufinanciranjem ministarstva nadležnog za znanost (iznos izdvojenih sredstava po godinama, broj sufinanciranih časopisa i njihova raspoređenost po područjima). Prikazani su i modeli financiranja i troškovi izdavanja časopisa u svijetu. Franjo Pehar s Odjela za informacijske znanosti Sveučilišta u Zadru i Zoran Velagić s Odsjeka za informacijske znanosti osječkoga Filozofskog fakulteta članovi su Uredništva časopisa *Libellarium*. U svom poglavlju objašnjavaju postupak uređivanja znanstvenih časopisa u *online* sustavima za organizaciju uredničkog procesa. Opisuju obilježja elektroničke sredine i elektroničkih časopisa te daju pregled samih sustava navodeći prednosti takvog modela uređivanja, s posebnim osvrtom na sustav Open Journal Systems.

Drugoj su cjelini u središtu interesa autori, njihova prava i obveze kojih moraju biti svjesni te vještine koje moraju posjedovati. Igor Gliha sa zagrebačkoga Pravnog fakulteta piše o autorskom pravu i znanstvenim časopisima. Posebno objašnjava pojam autorskog djela i njegovo zakonsko određenje, kao i stjecanje prava njegova korištenja. Objašnjava formu, stranke, predmet i sadržaj nakladničkog ugovora, autorski honorar, karakteristična prava i obveze te prestanak nakladničkog ugovora. Raspravljajući o autorskopravnoj paradigmi, objašnjava slučajeve iz sudske prakse. Ksenija Baždarić s Katedre za medicinsku informatiku riječkoga Medicinskog fakulteta članica je Uredništva časopisa *Croatian Medical Journal*. Autorica je poglavlja u kojemu se bavi znanstvenoistraživačkom čestitošću u objavljivanju znanstvenih časopisa. Objašnjava sam pojam čestitosti, analizira upitne postupke u znanosti i

oblike znanstvenog nepoštenja te njihove uzroke. Posebnu pozornost usmjerava na otkrivanje plagijata u znanstvenim časopisima. O važnosti informacijske pismenosti u znanstvenoj komunikaciji piše Sonja Špiranec s Odsjeka za informacijske i komunikacijske znanosti zagrebačkoga Filozofskog fakulteta. U vrijeme kada je svima lako dostupna velika količina informacija, nužno je znati prepoznati potrebu za informacijom, pronaći informaciju, vrednovati je i iskoristiti na najbolji način. Autorica predstavlja korelativne aspekte informacijske pismenosti i znanstvene komunikacije te njihovo značenje u kontekstu promjena informacijskih okruženja.

Treća se cjelina bavi posebnostima pojedinih znanstvenih područja, gdje je namjera bila dati kratak uvid u neka područja otvarajući tako prostor za daljnju raspravu. Želimir Kurtanjek sa zagrebačkoga Prehrambeno-biotehnoškog fakulteta glavni je urednik časopisa *Chemical and Biochemical Engineering Quarterly*, a Tamara Jurina članica je Uredništva. U svom se radu osvrću na kvalitativne i kvantitativne pokazatelje vrijednosti časopisa koji uređuju. Analiziraju način prihvaćanja radova problematizirajući proces recenzije, nakon čega donose statističku analizu bibliometrijskih pokazatelja (faktor utjecaja, broj citata i samocitata...). Nikola Kallay s Kemijskog odsjeka zagrebačkoga Prirodoslovno-matematičkog fakulteta kao glavni urednik časopisa *Croatica Chemica Acta* i Tomica Hrenar s istog Fakulteta kao jedan od urednika, objašnjavaju značenje znanstvenih časopisa iz područja temeljnih prirodnih znanosti, posebno ističući važnost takvih časopisa u malim znanstvenim zajednicama poput hrvatske. Donose i podatke o načinu uređivanja, kao i analizu faktora utjecaja časopisa koji uređuju. Tatjana Aparac-Jelušić s Odjela za informacijske znanosti Sveučilišta u Zadru tijekom svog rada bila je i članica više uredništava domaćih i stranih znanstvenih časopisa. U svom radu razlaže genezu časopisa iz područja knjižnične i informacijske znanosti, daje pregled istraživanja o temama priloga u knjižničnim i informacijskim časopisima, a posebno se osvrće na hrvatske časopise i njihov utjecaj na razvoj knjižnične i informacijske znanosti u Hrvatskoj. Maja Jokić iz zagrebačkog Instituta za društvena istraživanja i Jadranka Lasić-Lazić s Odsjeka za informacijske i komunikacijske znanosti zagrebačkoga Filozofskog fakulteta problematiziraju vrednovanje znanstvenog rada u području društvenih znanosti na temelju časopisa kao medija znanstvenog komuniciranja. Rad donosi rezultate istraživanja koji upućuju na dostupnost časopisa i njihovu indeksiranost u relevantnim bazama podataka. Autorice posebno ističu važnost komunikacije putem drugih

medija u području društvenih znanosti (znanstvene knjige i zbornici radova sa znanstvenih skupova). Sanda Ham s Odsjeka za hrvatski jezik i književnost osječkoga Filozofskog fakulteta glavna je urednica časopisa *Jezik*. Autorica razlaže i objašnjava ulogu tog časopisa i njegovih urednika u hrvatskoj jezičnoj kulturi. Prikazan je rad svakoga od tri dosadašnja urednika koji su svojim radom u časopisu, ne samo kao urednici nego i kao autori, utjecali na razvoj hrvatskoga jezika. Da je časopis *Jezik* prilagodljiv novim tehnologijama i načinima komuniciranja dokazuje i njegova prisutnost na društvenim mrežama. Vanja Borš sa zagrebačkoga Filozofskog fakulteta glavni je urednik časopisa *Holon*. U ovoj knjizi piše o odnosu znanstvenika prema radu Uredništva časopisa komentirajući komunikaciju između autora, urednika i recenzenata, koja je kadšto ispod razine kakva bi se očekivala od znanstvenika. Autor problematizira sam koncept kritike i kontrole kvalitete navodeći probleme i predlažući moguće načine njihova rješavanja.

Dodatak knjizi je i *Hrvatska deklaracija o otvorenom pristupu*. Deklaracija je donesena u listopadu 2012. godine, a sastavila ju je skupina znanstvenika i informacijskih stručnjaka. Prihvaćena je u hrvatskoj znanstvenoj zajednici kao pozitivan pomak u smjeru promicanja i poticanja otvorenog pristupa.

Ova knjiga namijenjena je svim sudionicima procesa znanstvene komunikacije: znanstvenicima (i kao autorima, i kao korisnicima), knjižničarima, izdavačima, urednicima i članovima uredništava – ali i svima onima koji su na bilo koji način zainteresirani za znanstvenu komunikaciju putem recenziranih časopisa (informacijskim stručnjacima, studentima informacijskih znanosti, studentima poslijediplomskih studija), te cjelokupnoj široj javnosti. Svojim obuhvatom, temom i visokom kvalitetom uredničkog rada i autorskih priloga, knjiga daje veliki doprinos području proučavanja znanstvenih časopisa i pruža uvid u trenutačno stanje izdavaštva znanstvenih časopisa u Hrvatskoj te otvara nove kanale komunikacije i suradnje između urednika, knjižničara i znanstvenika iz svih područja u svrhu unapređivanja hrvatskih znanstvenih časopisa, povećanja njihove koristi za hrvatsku i svjetsku znanstvenu zajednicu te osiguravanja bolje dostupnosti, veće vidljivosti i utjecaja hrvatskih znanstvenih časopisa i hrvatskih znanstvenika.

Tomislav Ivanjko